

“PRESUNTOS” FALSOS AMIGOS ENTRE PORTUGUÉS E GALEGO III¹

Tiago Vidal Figueroa
Universidade de Vigo

Con esta nova entrega continuámo-la serie de artigos dedicados ás palabras portuguesas que, sendo semellantes ou idénticas a outras galegas, teñen significados diferentes e, por tanto, son fonte de erros, confusións e enganos. Nesta ocasión damos unhas cantas palabras que comezan pola letra *b*.

Non habendo ningunha novidade nin na concepción teórica nin na abordaxe práctica do noso asunto, remitímo-lo lector interesado para as introduccións das entregas anteriores.

bacharel

En Portugal o **bacharelato** é un título universitario de grao inferior á **licenciatura**, correspondente aproximadamente ó que no sistema universitario español se denomina **diplomatura**. Por tanto, o **bacharel** (con [é]) portugués non é o que acabou os estudos de ensino medio ou secundario, senón o **diplomado** universitario. Ex. *A Sílvia é bacharel em ciência da computação.*

baile, bailar

Os termos de uso xeral no portugués actual para designar aquilo que fan as persoas cando moven o corpo e os pés ó ritmo dunha música, son **dança** (nome) e **dançar** (verbo). O verbo **bailar** é de uso relativamente pouco común, e **baile**, como sinónimo de **dança**, tamén o é. En contrapartida, **baile** é o nome xeral con que se coñece tanto a reunión ou acto social onde as persoas danzan, como o propio lugar onde decorre tal reunión. Para moita xente, na cultura urbana actual, o **baile** está connotado como algo propio do

1. Agradezo á miña colega, a profesora Ana Bela Simões de Almeida, as suxestións e comentarios feitos a unha versión anterior deste artigo.

pasado ou do medio rural, pois as discotecas e outro tipo de locais onde se danza a música moderna non reciben nunca aquel nome. Ex. *Fomos dançar à discoteca. Hoje há um baile de máscaras.*

Advírtase tamén que as danzas efectuadas como espectáculo con carácter artístico ou ritual –xustamente aquilo que en español se designa por **danza**– en portugués son coñecidas normalmente como **bailados**. Ex. *A Companhia Nacional de Bailado apresenta A Bela Adormecida, com música de Tchaikovsky.*

baixo

Em portugués esta palabra é sempre adxectivo ou, por veces, nome, pero nunca é unha preposición, ó contrario do que acontece con **baixo** en galego (e **bajo** en español). Como preposicións equivalentes, o portugués utiliza **debaixo de**, **em baixo de** e, na lingua escrita ou en rexistros mais formais, tamén **sob**. Ex. *Deitaram-se debaixo das vinhas. O filme foi realizado sob orientação científica do Prof. Teixeira.*

balão

Un obxecto esférico que se utiliza para xogar ou en deportes como o fútbol chámase en portugués **bola** (con [ó]) ou, mais raramente, **péla** ou **pelota** (con [ó]), pero nunca **balão**. A palabra **balão** (pl. **balões**) equivale ó que en galego e castelán é un **globo**; isto é: 1. unha bolsiña de material elástico fino, que se incha soprándolle ou meténdolle un gas, e que serve para decorar en festas ou como enredo infantil; 2. un medio de transporte aéreo que consta dunha grande bolsa enchida con gas. Ex. *Encheu de ar os balões e deixou-os voar pela janela.*

Polo contrario, en portugués, **globo** (con [ô]) é calquera obxecto de forma esférica e, en especial, o globo terrestre, o noso planeta. Ex. *Sempre que tinha dúvidas sobre a localização dum país consultava o globo que tinha no quarto.*

balcão

O significado básico desta palabra en portugués actual non é o que ten o correspondente **balcón** en galego e castelán. O **balcão** é o moble, xeralmente alongado e máis alto ca unha mesa, que se usa en bares, establecementos comerciais, bancos, oficinas da administración, etc., para atende-lo público ou os clientes. En galego e castelán coñécese por **barra** ou **mostrador**, segundo os casos. Ex. *No balcão havia dois gajos a beber cerveja.*

A obra saliente na fachada dunha casa que comunica co interior a través dunha porta e que está protexida por un parapeito, pode ser tamén un **balcão** en portugués, pero recibe de modo habitual as denominacións de **varanda** e **sacada**. Ex. *Sai à varanda para contemplar a bela vista da ria.*

bata

A peza de roupa caseira e informal que se pon por riba da roupa de durmir, da roupa interior, ou da roupa da rúa, para estar máis cómodo, chámase en portugués **roupão** (pl. **roupões**) e non **bata**. A peza de roupa, en xeral leve e de cor branca, que se viste por riba da roupa normal en determinados centros de traballo, como hospitais, laboratorios, etc., e que tamén forma parte do vestiario escolar infantil, chámase **bata**, como en galego e castelán, ou tamén **blusa**. Ex. *Ao chegar ao hospital, a primeira coisa que o médico fazia era vestir a bata.*

bazófia

En portugués, unha comida mal preparada e desagradable pode ser unha **mixórdia** ou **mistela** (con [él]), pero nunca unha **bazófia**, que no ámbito culinario é un guisado feito con sobras de comida.

Pero o significado principal desta palabra en portugués nada ten que ver coa cociña. Dise dun individuo que é un **bazófia** ou que está cheo de **bazófia** se é presuntuoso, vaidoso, fanfarrón, etc. Ex. *É um gajo cheio de bazófia, sempre a dizer bravatas.*

bengala

En portugués –como en galego e en castelán– a **bengala** é un bastón pequeno que se utiliza para apoiarse ó camiñar ou para tactear un camiño (por ser difícil ou por falta de visión). En sentido figurado, tal como a palabra **bordão**, tamén se usa para designar calquera palabra ou frase que se repite a cada paso na fala. Ex. *A sua idade avançada já não lhe permitia andar sem o apoio da bengala.*

Os artefactos luminosos que se lanzan ó aire en ocasións festivas ou para indica-la posición (en caso de salvamento, por exemplo) son en portugués **foguetes** (con [ê]). Ex. *Em dias de festa sempre se ouvia o barulho dos foguetes.*

bico

Un dos significados básicos de **bico** en portugués é o de formación córnea que rodea a boca das aves. Coloquialmente aplícase tamén á boca das persoas, especialmente referíndose á capacidade de falar, pero nunca corresponde ó **bico** galego –isto é, o acto de tocar cos labios para saudar, para mostrar afecto ou como modo de expresión sexual– que en portugués é o **beijo**. Ex. *Apanhado na mentira, calou o bico. Como havia pouca água, deu só para molhar o bico (= beber).*

Ademais, en portugués o **bico** é, en xeral, o extremo puntiagudo de calquera obxecto, a punta. No entanto, debe advertirse que un monte alto ou o seu cume non son un **bico**, senón un **pico**. Ex. *No meio da multidão, alcei-me nos bicos dos pés para o poder ver.*

bilha

En portugués a **bilha** é unha vasilla de forma arredondada e gargalo estreito, xeralmente feita de barro, que tamén se coñece nalgunhas partes por **botija**. Polo que se refire á **billa** galega –o dispositivo en forma de tubo cunha chave, que se utiliza para regula-la saída dun líquido– en portugués chámasse **torneira**. Ex.: *A rapariga vinha da fonte com a bilha cheia de água. Abri a torneira e deixei correr a água ferrugenta.*

bilhete

Contra o que poderían suxeri-lo **billete** galego e castelán, o papel-moeda emitido por un banco do Estado chámase en portugués **nota** (con [ó]), e non **bilhete** (con [ê]). Ex.: *Podes trocar-me esta nota de quinhentos por moedas de cem?*

O **bilhete** é, por un lado, un sinónimo de **senha** (con [ê] ou [â]); isto é, o papel que dá dereito a viaxar nun transporte público, entrar nun determinado espectáculo, museo, cinema, etc. Por outro lado, é unha carta ou mensaxe escrita, breve e simple. Ex.: *Quando chegou a casa, ele já não estava, mas tinha deixado em cima da mesa um bilhete com umas breves palavras de agradecimento e despedida.* Ademais, forma parte dos seguintes nomes compostos: **bilhete de identidade** (en Portugal, o documento equivalente ó DNI en España), **bilhete do tesouro** (un título de crédito representativo da débeda fluctuante do Estado), **bilhete-de-visita** (tal como **cartão-de-visita**, un pequeno rectángulo de cartolina co nome e morada dunha persoa), **bilhete-postal** (un rectángulo de cartolina utilizado para a correspondencia escrita).

bilião, bilhão

Aínda que esta serie de artigos se limite ós usos das variedades europeas da lingua portuguesa, sen mencionar nunca o portugués falado no Brasil, en relación con este numeral resulta imprescindible facer unha excepción. A palabra **bilião** (pl. **biliões**) é de uso xeral en Portugal e designa unha cantidade dun millón de millóns, tal como o correspondente **billón** galego e castelán. Polo contrario, a forma **bilhão** (pl. **bilhões**), que en principio é unha simple variante daquela, utilizada no Brasil, designa unha cantidade diferente: mil millóns. Ex.: *O bilião português tem mil bilhões brasileiros.*

blusa

Ademais de ser, como en galego ou castelán, unha peza de roupa propia do vestiario feminino semellante a unha camisa, en portugués **blusa** é tamén a denominación habitual dunha bata escolar ou de traballo. (Véxase a entrada **bata** neste mesmo artigo.)

blusão

Contra o que poidan suxeri-las aparencias, un **blusão** (pl. **blusões**) non é unha **blusa** grande; nin sequera se trata dunha variante dentro do ámbito das pezas de roupa designadas por **blusa**. Polo contrario, **blusão** designa unha certa variedade de pezas de roupa que caen dentro das denominacións actuais galegas e castelás **cazadora**, **chupa**, **chaquetón**, etc. Ex.: *O rapaz vestia um velho blusão de aviador da segunda guerra mundial.*

boato

En portugués, un **boato** é unha noticia anónima que corre sen confirmación. Ex.: *Já ouvi por várias vezes o boato de que te tinhas separado.* Co sentido que ten **boato** en español, referido á suntuosidade, ó grande luxo ou magnificencia, en portugués pode utilizarse **pompa** ou **aparato**.

bobo

Ademais de ser un termo que se pode utilizar como insulto ou con marcado carácter pexorativo, equivalente máis ou menos de **parvo**, **idiota**, **estúpido**, e outros moitos, en portugués o **bobo** (con [ô]) é o individuo, xeralmente defectuoso e ridículo, que vivía nas cortes dos príncipes e señores feudais para os divertir coas súas bromas e ocorrencias. Ex. *A rainha acha por vezes mais sensatas as opiniões do bobo que as dos seus conselheiros.*

bodega

Véxase o dito na entrada “adega, bodega, porão”, na primeira entrega desta serie de artigos (Vidal Figueiroa 1995).

bola

A palabra **bola** (con [ó]) denomina en portugués calquera corpo de forma esférica e, en especial, o de material máis ou menos elástico, utilizado en diversos xogos e deportes (cf. **balão**, neste mesmo artigo). Tamén é o nome que se dá a un tipo de pastel moi coñecido que ten esa mesma forma (**bola** ou **bola de Berlim**). Ex. *Quando baixava a maré, no areal costumavam juntar-se muitos rapazes a jogar à bola.*

Coa mesma grafía pero diferente pronuncia, **bola** (con [ô]) é un termo rexional que se utiliza para unha peza de pan de millo, ou para a chamada **bola de carne**, un tipo de pastel feito de masa de pan con carne. No portugués común, por tanto, non hai nada equivalente á **bola** de pan dos galegos.

bolo

En Portugal a palabra **bolo** (con [ô]) emprégase para unha grande variedade de produtos de pastelería, desde os pequeniños, que en galego e caste-

lán se coñecen por **pastel**, ata os grandes, que en galego e castelán se coñecen por **torta** ou **tarta** (se ben para algúns destes tamén se poida utilizar a palabra francesa **tarte**). Tanto **pastel** (con [é]) como **torta** (con [ó]), en Portugal designan diferentes tipos de **bolos** que non necesariamente teñen que ser doces, podendo estar feitos de carne, peixe, ou mesmo de froita, ou outros ingredientes. En ningún caso se utiliza **bolo** para unha peza de pan normal, á diferencia do que acontece en galego. Ex. *Adoro os bolos de creme e chocolate.*

Por outro lado, fóra do ámbito culinario, o xogo que en castelán se chama **bolos** (*juego de bolos*) e en galego **birlos**, en Portugal recibe o nome inglés **bowling** (pronunciado como *bólingue*). Hai xogos tradicionais portugueses bastante parecidos a este, tales como o **jogo da malha** ou o **do fito**, pero raramente se coñecen e se practican en ambientes urbanos modernos.

bolsa

O recipiente de material flexible, de forma rectangular, con ou sen asas, aberto arriba e fechado polos lados e debaixo, que serve para acarretar ou gardar cousas, recibe en portugués o nome xeral de **saco**, e non de **bolsa**, ó contrario do que acontece en galego e en castelán. En portugués, unha **bolsa** (con [ô]) é un tipo de **saco** que se fecha con cordóns, como os que se utilizaban antigamente para leva-lo diñeiro ou os que se usan aínda hoxe nalgúns casas para garda-lo pan. Ex. *Vinha das compras carregado com sacos de plásticos cheios de comida.*

Por outra parte –e nisto hai coincidencia plena co galego– **bolsa** é tamén o nome que se aplica á cavidade que teñen as femias marsupiais, ás coñecidas institucións financeiras, e a certos subsidios para os estudos ou a investigación. Ex. *A Luísa ganhou uma bolsa para estudar em Berlim.*

bolso

Á diferencia do galego e do castelán, en portugués unha especie de carteira, de tamaño, forma e materiais moi variados, que é unha parte típica dos complementos do vestuario das mulleres de clase media e alta da nosa sociedade, non é nunca un **bolso**, senón unha **mala** ou **carteira**. A palabra **bolso** (con [ô]) en portugués, como tamén en galego, designa unha parte con forma de saco, en diversas pezas de roupa –chaquetas, pantalóns, camisas, etc.–, que serve para leva-lo diñeiro, as chaves, o pano, etc. Ex. *Meteu as mãos nos bolsos porque tinha frio. Ela sempre andava com a mala cheia de coisas inúteis: desde botões perdidos a bilhetes usados.*

boné

A pesar das aparencias, o **boné** (con [ò]) do portugués non é o **bonete** do castelán e o galego. O tipo de gorro característico do uniforme dos sacer-

dotes (ou doutros grupos sociais diferenciados) en portugués chámase **barrete** (con [ê]). O **boné**, polo contrario, é unha peza do vestuario civil de uso moi difundido en tódalas idades e grupos sociais, que corresponde ó castelán e galego **gorra**: un tipo de gorro provisto xeralmente dun amparo saliente sobre os ollos, que se chama **pala** en portugués (**viseira / visera** en galego e castelán). Ex. *Agora os miúdos não tiram o boné nem nas aulas.*

Do mesmo modo que en castelán se denominan **viseras** por antonomasia, en portugués dise **boné de pala**, de modo redundante, para se referir ás gorras de grandes **palas**, típicas do uniforme dos xogadores de *baseball* (que se teñen posto novamente de moda na mocidade europea por mimetismo das modas xuvenís americanas), diferenciándoas así dos **bonés** dotados de **palas** máis discretas, que forman parte do vestuario masculino tradicional europeo.

boneca

A palabra **boneca** (con [é]) en portugués, tal como en galego, designa unha figura de trapo, louza, madeira, plástico ou calquera outro material, que representa un ser humano ou un animal, e que se utiliza como adorno ou como xoguete infantil. Á diferenza do castelán **muñeca**, e do valor que por castelanismo atribúen a **boneca** moitos falantes de galego urbano, nunca designa a articulación da man co brazo, que en portugués (coma en galego) se chama **pulso**. Ex. *Assim que recebeu a pulseira nova não resistiu a exibi-la logo no seu pulso.*

borbulha

Aínda que tamén estea presente nela, o significado de bóla de aire que se forma no interior dun líquido, non é o primario en **borbulha**. Ó contrario, con ese significado utilízase normalmente **bolha** (con [ô]). O significado principal de **borbulha** é o de pequeno vulto ou vesícula que se forma na pel; isto é, o que en castelán se chama **grano** e que en galego patrimonial recibe unha certa variedade de nomes, como **aldroga**, **baulla**, **borrecas**, **broulla**, etc., aínda que no galego urbano se lle chame simplemente **gran**. Ex. *A adolescência foi uma fase terrível: todos os dias lhe nascia uma nova borbulha.*

borracha

Unha **borracha** en portugués non é unha muller que bebe alcohol en exceso. Con ese significado úsase **bêbeda** (ou **bêbada**). A **borracha** é a substancia elástica obtida do látex de varias plantas ou por procesos químicos artificiais, que se chama en galego e en castelán **goma**. Tamén é o anaco dese material que se utiliza para borra-lo que se escribe ou se pinta nun papel. Non é, polo contrario, unha substancia utilizada para pegar (en portugués

cola [ó]); nin unha especie de cordón elástico utilizado para prender cousas diversas (en portugués **elástico**); nin un preservativo (en portugués **preservativo, camisinha**). Ex. *Enganou-se ao escrever o nome mas não tinha borracha para apagar.*

borralho

Á diferencia do que acontece en boa parte do galego, onde **borrallo** ou **borralla** son sinónimos de **cinza**, ou mesmo esta palabra desapareceu por completo, en portugués común hai unha diferencia clara entre **borralho** (ou **borralha**) e **cinza**. No lume, de leña, carbón, ou outro material, cando xa non hai chamas queda o **borralho**: un conxunto de brasas que aínda arden e as cinzas. E cando o lume está morto o único que queda é **cinza**: os residuos da leña ou o carbón queimados. Ex. *Quando fazia frio, o gato aninhava-se perto do borralho da lareira.*

borrar

Véxase o dito en **apagar**, na segunda entrega desta serie de artigos (Vidal Figueiroa 1997).

branco

Na actualidade, o portugués diferencia claramente os significados de dúas palabras que en orixe eran sinónimas: **branco** e **alvo**. O **alvo** é: 1. o punto a que se dirixe o tiro; 2. o punto de converxencia, o punto de mira; 3. o obxectivo, a meta, o fin. As diversas significacións relacionadas coa cor branca e outras próximas, polo seu lado, acólleas a palabra **branco** (adxectivo ou nome). Ex. *O alvo dos disparos era uma lata pendurada num ramo. O rapaz era o alvo de todas as atenções. O alvo deste programa de televisão é o público adolescente. O alvo do projecto é a erradicação do analfabetismo.*

brincar

En galego é común –se cadra maioritario– o uso de **brincar** como sinónimo de **saltar** ou **pular**. Este valor é virtualmente descoñecido no portugués actual, onde **brincar** significa basicamente dúas cousas: 1. pasa-lo tempo facendo calquera actividade divertida ou agradable, á maneira dos nenos. 2. falar ou actuar en broma. Ex. *O Zé passou o dia todo a brincar com as bonecas. Não a leves a sério, que ela está a brincar.*

buço

Contra o que poidan suxeri-las aparencias, a pessoa que anda por debaixo da agua cun escafandro só pode ser en portugués un **mergulhador**. Se o

escafandro é autónomo –practicamente o único sistema que se utiliza na actualidade– entón pode denominarse tamén **homem-rã**. (Se se trata dunha muller pódese utilizar a forma **mergulhadora**, pero ata hoxe non se rexistra **mulher-rã**.) Ex. *Os mergulhadores desceram nas águas da baía, mas logo tiveram de subir porque não se conseguia ver nada.*

Tampouco é un **buço** en portugués a peza de roupa enteira, dunha soa peza, que cobre o tronco e os catro membros, e que utilizan, por exemplo, os mecánicos e outros traballadores manuais. Este tipo de roupa denomínase en portugués **fato-macaco**. Ex. *Os operários, vestidos de fato-macaco, luvas e capacetes, em poucos minutos montaram o cenário.*

A palabra portuguesa **buço** designa exclusivamente a suave *penugem* que aparece sobre o labio superior dos rapaces –e dalgunhas raparigas– durante a adolescencia. Ex. *Acariciou-lhe com ternura a face, o buço, os lábios...*

bugia

É unha denominación, xa un pouco anticuada, para unha pequena **vela** (con [é]) de cera; isto é, un pequeno rolo cilíndrico de cera que ten un pabío no medio e serve para dar luz. A peza que produce a faísca nun motor de explosión –o que recibe o nome de **bugía** en castelán e **buxía** en galego– chámase tamén **vela** en portugués. Ex. *Tive de mudar as velas do carro, que estavam estragadas.*

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- VIDAL FIGUEIROA, TIAGO. 1995. «“Presuntos” falsos amigos entre portugués e galego I», *Viceversa* 1, pp. 145-151.
— 1997. «“Presuntos” falsos amigos entre portugués e galego II», *Viceversa* 3, pp. 67-74.

BIBLIOGRAFÍA

Dicionarios utilizados

- CORREIA, C. e F. CAMACHO. 1984. *Moderno Dicionário das 8000 Palavras*, 2ª edición, Lisboa: Livraria Sá da Costa Editora.
COSTA, J. ALMEIDA e SAMPAIO MELO, A. 1994. *Dicionário da Língua Portuguesa*, 7ª edición, Porto: Porto Editora.
BUARQUE DE HOLANDA FERREIRA, A. 1986. *Novo Dicionário da Língua Portuguesa*, 2ª edición, Rio de Janeiro: Editora Nova Fronteira.
BUSSE, W. (coord.). 1994. *Dicionário Sintático de Verbos Portugueses*, Coimbra: Almedina.

- FIGUEIREDO, C. de. 1996. *Grande Dicionário da Língua Portuguesa*, 25ª edición, Lisboa: Bertrand Editora.
- MOLINER, M. 1991. *Diccionario de uso del español*, Madrid: Editorial Gredos.
- NAVAZA BLANCO, G. (coord.). 1990. *Diccionario Xerais Castelán Galego, de usos, frases e sinónimos*, Vigo: Edicións Xerais de Galicia.
- NAVAZA BLANCO, G. e LASTRA MURUAIS, X. (coord.). 1993. *Diccionario Xerais da Língua*, 4ª edición, Vigo: Edicións Xerais de Galicia.
- VILLAR, M. 1989. *Dicionário Contrastivo Luso-Brasileiro*, Rio de Janeiro: Editora Guanabara.
- VILELA, M. 1990. *Dicionário do Português Básico*, Porto: Edições Asa.
- XOVE FERREIRO, X. (coord.). 1995. *Diccionario da lingua galega*, Vigo: Obradoiro / Santillana.